

COVENANT & CONVERSATION

RABİ LORD JONATHAN SACKS ל"צ" ILE
LİDERLİK KONULU DERSLER

Covenant & Conversation yazılarına yönelik cömert sponsorlukları için **The Maurice Wohl Charitable Foundation**'a teşekkürlerimizle

Bir Liderin Günahı

Vayikra 5781

Bu yıl içinde daha önce birçok kez ele aldığımız gibi, liderler hata yaparlar. Bu kaçınılmazdır. *Peraşamız* Vayikra da bunu, oldukça çarpıcı bir şekilde ima etmektedir. Asıl mesele, liderlerin, kendi hatalarına tepki vermeleridir.

Bu fikir, Tora tarafından üstü kapalı bir şekilde ima edilmektedir. *Peraşamız* insanlar hataya düştükleri takdirde getirilmesi gereken günah *korban*larını ele almaktadır. Bu konudaki teknik terim, kasıtsız bir kabahat anlamına gelen “*şegaga*” sözcüğüdür (Vayikra 4:1-35). Bir şeyi, ya kanunu unuttuğunuz veya bilmediğiniz için ya da belli başlı verilerin farkında olmadığınız için, yasak olduğunu bilmeden yapmışsınızdır. Örneğin, Şabat günü bir şeyi kamusal bir alanda taşımış olabilirsiniz; bunu belki taşımanın yasak olduğunu bilmediğiniz için, belki o şeyin cebinizde olduğunu fark etmediğiniz için, belki de o günün Şabat olduğunu unuttuğunuz için yapmış olabilirsiniz.

Tora, hatayı kimin işlediğine bağlı olarak farklı günah *korban*ları öngörmektedir. Bu bağlamda dört kategori sayılmaktadır. İlki Koen Gadol'dur; ikincisi “tüm cemaat”tir (bu ifade Büyük Sanedrin, Yüksek Mahkeme şeklinde anlaşılır); üçüncüsü “bir lider”dir (*Nasi*) ve dördüncüsü de sıradan bir bireydir.

Dört durumun üçünde, kanuna *im*, yani “eğer” sözcüğüyle başlanmaktadır – *eğer* böyle bir insan bir günah işlerse. Buna karşılık liderle ilgili kısımda, kanunu ifade eden cümlelerin başında *aşer*, “[bir lider günah işlediği] zaman” sözcüğü yer almaktadır (Vayikra 4:22). Bir Koen Gadol'un, Yüksek Mahkeme'nin veya bir bireyin hataya düşmesi *olasıdır*. Ama bir lider söz konusu olduğunda bu kuvvetle muhtemeldir, hatta kesindir. Liderler hata yaparlar. Bu onların rollerinin, kaçınılmaz, mesleki bir riskidir. Bir *Nasi*'nin günahından bahsederken Tora, “eğer” değil, “olacağı zaman” ifadesini kullanmaktadır.

Nasi, bir lider için kullanılan genelleyici bir sözcüktür: bir hükümdar, kral, yargıç, ileri gelen veya başkan. Genellikle siyasi iktidarı elinde tutan kişiyi belirtir. Mişna döneminde *Nasi*, Yahudi halkının Roma hükümeti nezdinde temsilcisi olarak yarı-idari bir

role sahipti. En ünlü *Nasiler*, Hillel'in ailesine mensup liderlerdi. Rabi Moşe Sofer (Bratislava, 1762-1839), cevaplarından birinde¹, Tora liderliğindeki çeşitli mevkilerin hiçbiri hanedansal değilken (hiçbir zaman otomatik olarak babadan oğula geçmezlerdi), *Nasi*'nin rolünün neden bu konuda bir istisna olduğu sorusunu inceler. Sıklıkla bu mevki babadan oğula geçerdi. Verdiği cevaba göre, ve bu cevap tarihi açıdan aydınlatıcıdır, II. Bet-Amikdaş dönemindeki monarşinin düşüşüyle birlikte ve bunun sonrasında, *Nasi*, bir krala ait sorumlulukların birçoğunu üstlenmiştir. Bir *Nasi*'nin rolü, dâhili ve harici olarak, dini olduğu kadar siyasi ve diplomatikti de. Genel olarak *Nasi* sözcüğüyle kastedilen budur.

Acaba Tora, bu tipteki liderliğin neden özellikle hataya meyilli olduğu görüşündedir? Açıklama otoriteleri, üç olası açıklama önermektedir. R. Ovadya Sforno (Vayikra 4:21-22 açıklamalarında), “Ama Yeşurun yağ bağladı ve tekmedi” (Devarim 32:15) pasuğunu açıklar. Gerek servet gerekse de güç açısından diğerlerine karşı avantajlı olanlar, ahlak duygularını kaybedebilirler. Rabenu Behaye bununla hemfikirdir ve hükümdarların, kaba ve kibirli olma eğilimi gösterdiklerini öne sürer. Bu yorumların altında yatan ima – ki bu, aslına bakılırsa, bir bütün olarak Tanah'ın başlıca temalarından biridir – daha sonraları Lord Acton tarafından “Güç yozlaştırır; ve mutlak güç mutlaka yozlaştırır”² şeklindeki vecizesinde ifade edilmiş olan fikirdir.

R. Elie Munk, Zoar'dan alıntı yaparak ikinci bir açıklama önerir. Koen Gadol ve Sanedrin, sürekli olarak kutsiyetle temas halindeydi. Bir idealler dünyasında yaşamaktaydılar. Bunun aksine, kral veya siyasi yönetici ise seküler meselelerle uğraşmaktaydı: savaş ve barış, devlet idaresi ve uluslararası ilişkiler. Günaha daha yatkındılar, çünkü onların gündelik uğraşları dini değil, pragmatikti.³

Dvinsk'li Rabi Meir Simha aKoen⁴ bir Kralın, popüler düşünce tarafından yanlış yönlendirilmeye özellikle açık olduğuna işaret eder. Ne bir Koen ne de Sanedrin'deki bir Yargıç halka hesap vermek durumundaydı. Ama Kral, popüler desteğe dayanırdı. O olmadan tahtından indirilebilirdi. Ama bu, riskle yüklüdür. Halkın istediğini yapmak her zaman Tanrı'nın isteğini yapmak değildir. İşte, diye öne sürmektedir R. Meir Simha, David'i bir nüfus sayımı yapmaya (Şemuel II 24) ve Tsidkiyau'yu Yirmeyau'nun tavsiyesini göz ardı ederek Babil Kralı'na başkaldırmaya (Divre Ayamim II 36) sevk eden bu olmuştur. Böylece, bütün bir sebepler dizisi nedeniyle, siyasi bir lider, ayartmalara ve hataya, bir Koen veya Yargıç'tan daha fazla açıktır.

Başka sebepler de vardır.⁵ Bunlardan biri, siyasetin bir çatışma arenası olmasıdır. Kısa vadeli, sıfır toplamlı oyunlar⁶ sınıfındaki – özellikle de zenginlik ve iktidar alanındaki – meselelerle ilgilenir. ‘Ben ne kadar fazlasına sahip olursam, sen de o kadar azına sahip olursun. Ben kendim veya grubum için avantajları azamiye çıkarma peşindeyken, kendileri veya grupları için avantajları azamiye çıkarma peşinde olan başkalarıyla çatışma içine girerim.’ Özgür toplumların siyaseti her zaman anlaşmazlıklarla doludur. Hiçbir

¹ *ŞuT Hatam Sofer, Orah Hayim*, 12.

² Bu ünlü cümle, Lord Acton tarafından 1887 yılında yazılmış bir mektuptan gelmektedir. Bkz. Martin H. Manser ve Rosalind Fergusson, *The Facts on File Dictionary of Proverbs*, New York: Facts on File, 2002, 225.

³ Elie Munk, *The Call of the Torah, Vayikra*, New York, Mesorah Publications, 1992, 33.

⁴ *Meşeh Hohma*'nın Vayikra 4:21-22 açıklamaları.

⁵ Burada söylenenlerin metnin basit anlamı doğrultusunda olmadığını söylemeye gerek yoktur. Liderlerin bir *korbanı* getirmesine yol açan günahlar, siyasi takdir hataları değil, manevi ihlallerdir.

⁶ Ç.N.: Bir tarafın kazanmasının diğer tarafın kaybetmesine bağlı olduğu oyun veya mücadele türü.

anlaşmazlığın olmadığı toplumlar, yalnızca, farklı seslerin bastırıldığı zorba veya totaliter rejimlerdir – ve Yahudilik, zorbalığa karşı duran bir protestodur. Dolayısıyla, özgür bir toplumda, bir siyasetçi her ne yolu seçerse seçsin, bu yol bazılarını memnun edecek, bazılarını ise öfkeli edecektir. Bundan kaçış yoktur.

Siyaset, zorlu yargıları gerektirir. Bir lider birbirine rakip tezler arasında dengeyi sağlamalıdır ve bazen bir şeyleri yanlış yapacaktır. Bunun bir örneği – ki bu, Yahudi tarihindeki en kader belirleyici örneklerden biridir – Kral Şelomo'nun ölümünden sonra meydana gelmişti. Halk onun oğlu ve halefi olan Rehavam'a gelmiş, Şelomo'nun, özellikle de Bet-Amikdaş'ın inşası sırasında, nüfusun üzerine taşınması çok zor yükler bindirdiğinden yakınmıştı. Yarovam'ın liderliğinde, yeni Kral'dan bu yükü azaltmasını istemişlerdi. Rehavam tavsiye almak için babasının danışmanlarına başvurdu. Ona halkın talebine rıza göstermesini salık verdiler. Sen onlara hizmet et, dediler, ve onlar da sana hizmet edeceklerdir. Rehavam sonra kendi arkadaşlarına yöneldi, ama onlar tam tersini söylediler: Talebi reddet. Halka, gözü korkutulamaz, güçlü bir lider olduğunu göster (Melahim I 12:1-15).

Felaket getiren bir tavsiyeydi bu ve sonucu da trajik oldu. Krallık ikiye bölündü; kuzeydeki on kabile Yarovam'ın ardından giderken, krala sadece, genel olarak “Yeuda” olarak adlandırılan güney kabileleri sadık kaldılar. Yisrael için bu, kendi ülkesinde yaşayan bir halk olarak sonun başlangıcıydı. Sürekli kalabalık ve güçlü düşmanlarla çevrili küçük bir halk olarak, Yisrael'in, hayatta kalmak için birlik ve beraberliğe, yüksek morale ve güçlü bir yazgı duygusuna ihtiyacı vardı. Bölünmüş haldeyken, her iki krallığın, kuzeyde Yisrael ve güneyde Yeuda krallığının, başka güçlerin eline düşmesi sadece bir zaman meselesiydi.

Liderlerin – Yargıçlar ve Koenlerin aksine – hata yapmaktan kaçınamamalarının sebebi, insana, nasıl liderlik edileceğini yanılsızın öğreten hiçbir ders kitabının olmamasıdır. Koenler ve Yargıçlar, kanunları takip ederler. Liderlik içinse hiçbir kanun yoktur, çünkü her durum benzersiz niteliktedir. Isaiah Berlin'in ‘Siyasi Yargı’⁷ başlıklı makalesinde ifade ettiği gibi, siyasi eylem alanında pek az kanun vardır ve bunun yerine ihtiyaç duyulan şey, durumu okuyabilme becerisidir. Başarılı devlet adamları “bu belirli durumu – bunu ve başkasını değil – teşkil eden benzersiz karakteristikler kombinasyonunu kavrarlar”. Berlin bunu, Tolstoy ve Proust gibi büyük roman yazarlarının sahip oldukları yeteneğe benzetir.⁸ Sürekli değişim yaşayan bir siyasi manzaraya, esnek olmayan kurallar uygulamak, toplumlara mahveder. Komünizm böyleydi. Özgür toplumlarda insanlar değişir, kültür değişir; bir ulusun sınırlarının ötesindeki dünya durağan halde kalmaz. Dolayısıyla bir siyasetçi, on yıl veya bir asır önce işe yarayan yöntemlerin şimdi işe yaramadığını görecektir. Siyasette yanlışa düşmek kolay, doğruyu yapmak zordur.

⁷ Isaiah Berlin, *The Sense of Reality*, Chatto and Windus, 1996, 40-53.

⁸ Yeri gelmişken, bu, siyasi filozof Michael Walzer'in, Tanah'ın siyaseti üzerine yazdığı “*In God's Shadow*” (Tanrı'nın Gölgesinde) adlı kitapta öne sürülen fikre de cevap sağlamaktadır. Walzer, antik Yunan'da son derece önemsenen siyasi teorisinin İbrani Kutsal Kitabı'nda neredeyse hiç yer almadığına işaret ederken, inkâr edilemez şekilde haklıydı. Bence, ve şüphesiz Isaiah Berlin de bu konuda bana katılacaktır, bunun bir sebebi vardır. Siyasette az sayıda genel kanun vardır ve İbrani Kutsal Kitabı kanunlara ilgi duyar. Ama mesele siyaset olduğunda – örneğin Yisrael'in Kralları'nda – kanunlar vermez; bunun yerine hikâyeler anlatır.

Liderliğin bu denli zorlu olmasının bir sebebi daha vardır. Mişna'daki Hahamlardan R. Nehemya bu sebebe, “Oğlum, eğer akranın için teminat gösterdiysen, elini bir yabancı için rehnettiyse” (Mişle 6:1) pasuğu hakkındaki açıklamasında gönderme yapmaktadır:

Kişi bir birey olduğu [yani sadece kendi kişisel dindarlığıyla ilgilendiği] sürece, cemaati dert etmesine gerek yoktur ve onun yüzünden cezalandırılmaz. Ama bir insan başa geçirildiyse ve mevki mantosunu giydiyse, ‘Kendi refahımı düşünmeliyim, cemaat beni ilgilendirmiyor’ diyemez. Bunun yerine, toplumsal meselelerin tüm yükü onun üzerindedir. Eğer bir insanı, akranına şiddet uygularken veya bir ihlalde bulunurken görürse ve onu engellemeye çalışmazsa, onun vesilesiyle cezalandırılacaktır... sen ondan sorumlusun. Gladyatörler arenasına girdin ve arenaya giren kişi ya mağlup olur ya da galip.⁹

Özel bir şahıs yalnızca kendi günahlarından sorumludur. Bir lider ise, liderlik ettiği kişilerin günahlarından, en azından önleyebilecekken önlemediklerinden sorumlu tutulur.¹⁰ İktidarla birlikte sorumluluk gelir: güç ne kadar büyük olursa, sorumluluk da o kadar büyük olur.

Liderlik için hiçbir evrensel kural yoktur; hataya karşı garantili bir ders kitabı yoktur. Her durum farklıdır ve her çağ kendi sınavlarını beraberinde getirir. Bir yönetici, halkının üstün çıkarları için bazı zamanlarda vicdanlı bir bireyin özel yaşamında yapmaktan ürkeceği kararlar almak zorunda kalabilir. Bazı insanların öleceğini bilmesine rağmen bir savaş açmaya karar verebilir. Bazı insanlara ekonomik darbe indireceğini bilmesine rağmen vergiler koyabilir. Lider, kararının haklı olup olmadığını ancak olayın bitiminden sonra bilebilir ve bu, onun kontrolünü aşan etkenlere bağlı olabilir.

Dolayısıyla, Yahudiliğin liderliğe yönelik yaklaşımı, realizm ve idealizmin alışılmadık bir kombinasyonu şeklindedir – Yahudiliğin, liderlerin kaçınılmaz olarak hata yapabileceğini kabullenmesi realisttir; sürekli olarak siyaseti ahlaka, iktidarı sorumluluğa, pragmatizmi vicdanın taleplerine tabi kılması da idealisttir. Önemli olan, liderlerin hiçbir zaman hata yapmaması değildir – liderliğin doğası gereği bu kaçınılmazdır. Önemli olan, onların her zaman peygamberlerin eleştirilerine maruz durumda olmaları ve insan bilincinin sınırlarını aşan standartları ve yüce hedefleri kendilerine hatırlatmak üzere sürekli olarak Tora öğrenmeleridir. Tora'nın bakış açısıyla en önemli şey, bir liderin, hatalarını kabullenecek kadar dürüst olmasıdır. Günah *korban*ının önemi de burada yatar.

Raban Yohanan ben Zakay bunu, “bir lider günah işlediği zaman” ifadesindeki “zaman” anlamına gelen *aşer* sözcüğü hakkında işaret ettiği ikili anlamla özetlemiştir. Raban Yohanan ben Zakay bu sözcüğü *aşre*, “mutlu” sözcüğüyle ilişkilendirir ve şöyle der: Lideri, hataları nedeniyle günah *korbanı* getirmeye gönüllü olan nesle ne mutlu.¹¹

Liderlik iki tür cesareti talep eder: risk alma gücü ve risk başarısızlıkla sonuçlandığında bunu kabullenme tevazuu.

⁹ Şemot Raba 27:9.

¹⁰ “Her kim, ev halkının mensuplarını günahattan alıkoyabilecekken bunu yapmazsa, ev halkının günahları nedeniyle sorumlu tutulur. Eğer hemşerilerini engelleyebilecekken bunu yapmazsa, hemşerilerinin günahları nedeniyle sorumlu tutulur. Eğer tüm dünyayı günah işlemekten alıkoyabilecekken bunu yapmazsa, tüm dünyanın günahları nedeniyle sorumlu tutulur” (Şabat 54b).

¹¹ Tosefta, Baba Kama 7:5.

ŞABAT SOFRASI İÇİN SORULAR

1. Sizce bir lider bir yargı hatası yaptığı zaman insanlar neden şoka girerler?
2. Bir hata yapmasının ardından bir liderin ne tür bir davranış gösterdiğini görmek istersiniz?
3. Hangisi daha büyük bir cesaret gerektirir – risk almak mı, başarısızlığı kabul etmek mi?